

# СТАНДАРДИ ЗА АКРЕДИТАЦИЈУ СТУДИЈСКИХ ПРОГРАМА ПРВОГ И ДРУГОГ НИВОА ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА

**Стандард 1.** Структура студијског програма

**Стандард 2.** Сврха студијског програма

**Стандард 3.** Циљеви студијског програма

**Стандард 4:** Компетенције дипломираних студената

**Стандард 5:** Курикулум

**Стандард 6:** Квалитет, савременост и међународна усаглашеност студијског програма

**Стандард 7:** Упис студената

**Стандард 8:** Оцењивање и напредовање студената

**Стандард 9:** Наставно особље

**Стандард 10:** Организациона и материјална средства

**Стандард 11:** Контрола квалитета

**Стандард 12:** Студије на даљину

## **Стандард 1. Структура студијског програма**

Студијски програм садржи елементе утврђене законом.

### **Упутства за примену стандарда 1:**

1.1 Сваки студијски програм мора да има следеће елементе:

- а. назив и циљеве студијског програма;
- б. врсту студија и исход процеса учења;
- в. стручни, академски, односно научни назив;
- г. услове за упис на студијски програм;
- д. листу обавезних и изборних студијских подручја, односно предмета, са оквирним садржајем;
- ђ. начин извођења студија и потребно време за извођење појединих врста студија;
- е. бодовну вредност сваког предмета исказану у складу са европским системом преноса бодова (ЕСПБ);
- ж. бодовну вредност завршног рада на основним, специјалистичким и дипломским академским студијама, односно докторске дисертације, исказану у ЕСПБ бодовима;
- з. предуслове за упис појединих предмета или групе предмета;
- и. начин избора предмета из других студијских програма;
- ј. услове за прелазак са других студијских програма у оквиру истих или сродних области студија;
- к. друга питања од значаја за извођење студијског програма.

1.2 Обим студија се изражава бројем ЕСПБ бодова.

- а. Основне струковне студије имају 180 ЕСПБ бодова.
- б. Специјалистичке струковне студије имају најмање 60 ЕСПБ бодова.
- в. Основне академске студије имају од 180 до 240 ЕСПБ бодова.
- г. Мастер академске студије имају најмање 60 ЕСПБ бодова када је претходно на основним академским студијама остварен обим од 240 ЕСПБ бодова и најмање 120 ЕСПБ бодова када је претходно на основним академским студијама остварен обим од 180 ЕСПБ бодова.
- д. Специјалистичке академске студије имају најмање 60 ЕСПБ бодова када су претходно завршене мастер академске студије.
- ђ. Докторске студије имају најмање 180 ЕСПБ бодова када је претходно на основним академским и дипломским академским студијама остварен обим студија од најмање 300

ЕСПБ бодова.

- е. Академски студијски програми из медицинских наука могу се организовати интегрисано у оквиру основних академских и дипломских академских студија, са укупним обимом од највише 360 ЕСПБ бодова.

## **Стандард 2. Сврха студијског програма**

Студијски програм има јасно дефинисану сврху и улогу у образовном систему, доступну јавности.

### **Упутства за примену стандарда 2:**

- 2.1 Сврха студијског програма је образовање студената за препознатљиве и јасне професије и занимања. Студијски програм обезбеђује стицање компетенција које су друштвено оправдане и корисне.
- 2.2 Сврха студијског програма мора бити у складу са основним задацима и циљевима високошколске установе на којој се програм изводи.
- 2.3 Сврха реализације студијског програма мора бити јасно и недвосмислено формулисана.

## **Стандард 3. Циљеви студијског програма**

Студијски програм има јасно дефинисане циљеве.

### **Упутства за примену стандарда 3:**

- 3.1 Циљеви студијског програма укључују постизање компетенција и академских вештина, као и методе за њихово стицање. Циљеви такође могу да укључе развој креативних способности и овладавање специфичним практичним вештинама потребним за обављање професије.
- 3.2 Циљеви студијског програма су у складу са основним задацима и циљевима високошколске установе на којој се програм изводи.
- 3.3 Циљеви реализације студијског програма морају да буду јасно и недвосмислено формулисани.

## **Стандард 4: Компетенције дипломираних студената**

Савладавањем студијског програма студент стиче опште и предметно-специфичне способности које су у функцији квалитетног обављања стручне, научне и уметничке делатности.

### **Упутства за примену стандарда 4:**

- 4.1 Савладавањем студијског програма студент стиче следеће опште способности:
- анализе, синтезе и предвиђања решења и последица;
  - овладавања методама, поступцима и процесима истраживања;
  - развоја критичког и самокритичког мишљења и приступа;
  - примене знања у пракси;
  - развоја комуникационих способности и спретности, као и сарадње са ужим социјалним и међународним окружењем;
  - професионалне етике.
- 4.2 Савладавањем студијског програма студент стиче следеће предметно-специфичне способности:
- темељног познавања и разумевања дисциплине одговарајуће струке;
  - решавања конкретних проблема уз употребу научних метода и поступака;
  - повезивања основних знања из различитих области и њихове примене;
  - праћења и примене новина у струци;
  - развоја вештина и спретности у употреби знања у одговарајућем подручју;
  - употребе информационо-комуникационих технологија у овладавању знањима одговарајућег подручја.

### **Стандард 5: Курикулум**

Курикулум студијског програма садржи листу и структуру обавезних и изборних предмета и модула и њихов опис.

#### **Упутства за примену стандарда 5:**

- 5.1 Структура курикулума обухвата распоред предмета и модула по семестрима, триместрима, односно блоковима, фонд часова активне наставе и ЕСПБ бодове.
- 5.2 Опис предмета садржи назив, тип предмета, годину и семестар студија, број ЕСПБ бодова, име наставника, циљ курса са очекиваним исходима, знањима и компетенцијама, предуслове за похађање предмета, садржај предмета, препоручену литературу, методе извођења наставе, начин провере знања и оцењивања и друге податке.
- 5.3 У структури студијског програма на основним академским студијама, осим за поље уметности, заступљене су следеће групе предмета у односу на укупан број ЕСПБ бодова, и то:
- академско-општеобразовне - око 15 %,
  - теоријско-методолошке - око 20 %,
  - научно, односно уметничко-стручне - око 35 % и
  - стручно-апликативне - око 30 %.
- 5.4 У структури студијског програма на основним струковним студијама, осим за поље уметности, заступљене су следеће групе предмета у односу на укупан број ЕСПБ бодова, и то:
- академско-општеобразовне - око 15 %,
  - стручне, односно уметничко-стручне - око 40 % и
  - стручно-апликативне - око 45 %.
- 5.5 У структури студијског програма, осим у пољу уметности, изборни предмети заступљени су са најмање 20 % у односу на укупан број ЕСПБ бодова на основним студијама и са најмање 30 % у односу на укупан број ЕСПБ бодова на дипломским студијама.

### **Стандард 6: Квалитет, савременост и међународна усаглашеност студијског програма**

Студијски програм је усклађен са савременим светским токовима и стањем струке, науке и уметности у одговарајућем образовно-научном, односно образовно-уметничком пољу и упоредив је са сличним програмима на иностраним високошколским установама, а посебно у оквиру европског образовног простора.

#### **Упутства за примену стандарда 6:**

- 6.1 Студијски програм нуди студентима најновија научна, уметничка, односно стручна сазнања из одговарајуће области.
- 6.2 Студијски програм је целовит и свеобухватан и усаглашен је са другим програмима високошколске установе.
- 6.3 Студијски програм је усклађен са најмање три акредитована програма иностране високошколске установе, од којих су најмање два из високошколских установа европског образовног простора.
- 6.4 Студијски програм је формално и структурно усклађен са утврђеним предметно специфичним стандардима за акредитацију.
- 6.5 Студијски програм је усаглашен са европским стандардима у погледу услова уписа, трајања студија, услова преласка у наредну годину, стицања дипломе и начина студирања.

### **Стандард 7: Упис студената**

Високошколска установа у складу са друштвеним потребама и својим ресурсима уписује студенте на одговарајући студијски програм на основу успеха у претходном школовању и провере њиховог знања, склоности и способности.

**Упутства за примену стандарда 7:**

- 7.1 Број студената који се уписују на одговарајући студијски програм утврђује се на основу расположивих просторних и кадровских могућности високошколске установе.
- 7.2 Врста знања, склоности и способности које се проверавају при упису одговарају природи студијског програма и начин те провере одговара карактеру студијског програма и објављује се у конкурсу.

**Стандард 8: Оцењивање и напредовање студената**

Оцењивање студената врши се непрекидним праћењем рада студената и на основу поена стечених у испуњавању предиспитних обавеза и полагањем испита.

**Упутства за примену стандарда 8:**

- 8.1 Студент савлађује студијски програм полагањем испита, чиме стиче одређени број ЕСПБ бодова, у складу са студијским програмом.
- 8.2 Сваки појединачни предмет у програму има одређени број ЕСПБ бодова који студент остварује када са успехом положи испит.
- 8.3 Број ЕСПБ бодова утврђује се на основу радног оптерећења студента у савлађивању одређеног предмета и применом јединствене методологије високошколске установе за све студијске програме.
- 8.4 Успешност студената у савлађивању одређеног предмета континуирано се прати током наставе и изражава се поенима. Максимални број поена које студент може да остварина предмету је 100.
- 8.5 Студент стиче поене на предмету кроз рад у настави и испуњавањем предиспитних обавеза и полагањем испита. Минимални број поена које студент може да стекне испуњавањем предиспитних обавеза током наставе је 30, а максимални 70.
- 8.6 Сваки предмет из студијског програма има јасан и објављен начин стицања поена. Начин стицања поена током извођења наставе укључује број поена које студент стиче по основу сваке појединачне врсте активности током наставе или извршавањем предиспитне обавезе и полагањем испита.
- 8.7 Укупан успех студента на предмету изражава се оценом од 5 (није положио) до 10 (одличан). Оцена студента је заснована на укупном броју поена које је студент стекао испуњавањем предиспитних обавеза и полагањем испита, а према квалитету стечених знања и вештина.

**Стандард 9: Наставно особље**

За реализацију студијског програма обезбеђено је наставно особље с потребним научним, уметничким и стручним квалификацијама.

**Упутства за примену стандарда 9:**

- 9.1 Број наставника одговара потребама студијског програма и зависи од броја предмета и броја часова на тим предметима. Укупан број наставника мора бити довољан да покрије укупан број часова наставе на студијском програму, тако да наставник остварује просечно 180 часова активне наставе (предавања, консултације, вежбе, практичан рад, и теренски рад) годишње, односно 6 часова недељно. Од укупног броја потребних наставника најмање 70 % мора бити у сталном радном односу са пуним радним временом, а за студијске програме у пољу уметности тај број не може бити мањи од 50 %. За реализацију студијских програма струковних студија, изузев у пољу уметности, потребно је најмање 50 % наставника са звањем доктора наука.
- 9.2 Број сарадника одговара потребама студијског програма и зависи од броја предмета и броја часова на тим предметима. Укупан број сарадника на студијском програму мора да буде довољан да покрије укупан број часова наставе на том програму, тако да сарадници остварују просечно 300 часова активне наставе годишње, односно 10 часова недељно, осим у пољу уметности.
- 9.3 Научне, уметничке и стручне квалификације наставног особља одговарају

образовнонаучном и образовно-уметничком пољу и нивоу њихових задужења. Наставник мора да има најмање пет референци из уже научне, уметничке, односно стручне области из које изводи наставу на студијском програму.

9.4 Подаци о наставницима и сарадницима (ЦВ, избори у звања, референце) морају бити доступни јавности.

#### **Стандард 10: Организациона и материјална средства**

За извођење студијског програма обезбеђују се одговарајући људски, просторни, техникотехнолошки, библиотечки и други ресурси који су примерени карактеру студијског програма и предвиђеном броју студената.

##### **Упутства за примену стандарда 10:**

- 10.1 За извођење студијског програма високошколска установа обезбеђује одговарајући простор за извођење наставе, односно објекте са најмање 4 м<sup>2</sup> бруто простора по студенту, односно 2 м<sup>2</sup> за извођење наставе по сменама, осим за поље уметности.
- 10.2 Високошколска установа има амфитеатре, учионице, лабораторије или сличне просторије за извођење наставе, библиотечки простор и читаоницу, у складу са потребама студијског програма, примерене одређеним образовно-научним, односно образовно-уметничким пољима. Високошколска установа обезбеђује место у амфитеатру, учионици и лабораторији за сваког студента на студијском програму.
- 10.3 Високошколска установа обезбеђује сву потребну техничку опрему за савремено извођење наставе.
- 10.4 Библиотека располаже са најмање 100 библиотечких јединица релевантних за извођење студијског програма високошколске установе.
- 10.5 Високошколска установа обезбеђује покривеност свих предмета одговарајућом уџбеничком литературом, училима и помоћним средствима која су расположива на време и у довољном броју за нормално одвијање наставног процеса тог студијског програма.
- 10.6 За извођење студијског програма обезбеђена је потребна информациона технологија.

#### **Стандард 11: Контрола квалитета**

Контрола квалитета студијског програма спроводи се редовно и систематично путем самовредновања и спољашњом провером квалитета.

##### **Упутства за примену стандарда 11:**

- 11.1 Контрола квалитета студијског програма подразумева редовно и систематично праћење његове реализације и предузимање мера за унапређење квалитета у погледу курикулума, наставе, наставног особља, оцењивања студената, уџбеника и литературе.
- 11.2 Контрола квалитета студијског програма се обавља у унапред одређеним временским периодима који за самовредновање износи највише три године, а за спољашњу проверу квалитета највише пет година.
- 11.3 У контроли квалитета студијског програма обезбеђена је активна улога студената и њихова оцена квалитета програма.

#### **Стандард 12: Студије на даљину**

Студијски програм заснован на методама и технологијама образовања на даљину подржан је ресурсима који обезбеђују квалитетно извођење студијског програма.

Високошколска установа може организовати студијски програм на даљину за сваку област и свако образовно-научно и образовно-уметничко поље ако наставни садржај, подржан расположивим ресурсима, може квалитетно усвојити кроз студије на даљину и ако се обезбеђује исти ниво знања дипломираних студената, иста ефикасност студирања и исти ранг (квалитет) дипломе као и у случају уобичајеног начина реализације студијског програма.

##### **Програм**

12.1 Садржај предмета студијског програма је савремено конципиран и прилагођен учењу на

даљину са назначеним потребним временом за консултације.

- 12.2 Наставни материјал у погледу квалитета, садржаја и обима у потпуности одговара циљевима образовања, наставном плану и програмима предмета и прилагођен је за самостално успешно овладавање потребним знањем.
- 12.3 Упутства за учење која обезбеђује високошколска установа садрже конкретне предлоге и сугестије у вези стратегије учења студената и самосталне провере знања.

#### **Оцењивање и напредовање студената**

- 12.4 Подсистем за проверу знања студената је интегрисан у систем за управљање процесом учења на даљину и подржава различите облике учења и провере знања (консултације, самопровера, предиспитне провере, извештаји, испит).
- 12.5 Испит се полаже у седишту високошколске установе, односно у објектима наведеним у дозволи за рад високошколске установе.

#### **Наставно особље**

- 12.6 Високошколска установа има квалификовано и компетентно наставно особље за извођење студијског програма који се реализује студијама на даљину. Наставници су одговорни за писање наставног материјала, тестова за предиспитне провере и за завршни испит, као и за усклађивање свих активности на савлађивању потребног знања.
- 12.7 Један наставник покрива највише три предмета у семестру. Консултације са студентима обављају наставници или сарадници. Један наставник, односно сарадник може да обавља консултације са највише 80 студената у једном семестру.
- 12.8 Потребан број наставника и сарадника у сталном радном односу је 70 % од минималног броја наставника и сарадника који су потребни за извођење студијског програма. У случају када се исти студијски програм истовремено остварује на уобичајен начин и учењем на даљину, укупан потребан број наставника и сарадника одређује се као код уобичајеног начина извођења студија, при чему један наставник може да обавља консултације са највише 80 студената из обе студијске групе, просечно по семестру.

#### **Ресурси (опрема, библиотека, простор)**

- 12.9 Високошколска установа обезбеђује опрему и комуникационо-информатичке технологије за успостављање и одржавање двосмерне комуникације на линији наставник – студент ради реализације образовних активности на даљину (делови наставе, консултације, самопровере, провере знања у склопу предиспитних обавеза, пројекти, семинарски радови и сл.). У оквиру система за управљање процесом учења на даљину високошколска установа мора да обезбеди:
- а. једну сопствену или закупуену интегрисану рачунарску платформу (ДЛС – Дистанце Леарнинг Систем) са специјализованим софтвером за смештај и дистрибуцију мултимедијалних наставних садржаја намењених за самостално усвајање (текст, звучне и видео информације) и за комплетно управљање процесом учења;
  - б. различите облике наставе: јавно емитовање временски планираног наставног догађаја (емитовање предавања или дискусија наставника/стручњака снимљене уз помоћ видео камера уживо или раније направљеног и припремљеног видео снимка), испоруку предавања и мултимедијалних наставних материјала са сервера и консултације за вођено и неформално путем дискусионих форума;
  - в. јединствен кориснички интерфејс који подржава више категорија корисника, укључујући студенте, наставнике и административно особље;
  - г. квалитетну двосмерну комуникацију наставника и сарадника са студентима која омогућава услуге електронске поште, дискусионих форума и дискусија у реалном времену;
  - д. могућност евидентирања времена које студент проведе на проучавању наставног материјала и проверу и оцењивање студената помоћу тестова, а уз подршку и под

контролом специјализованог софтверског пакета;

ђ. високу поузданост система кроз одговарајући систем контроле приступа и заштите садржаја

- 12.10. Високошколска установа обезбеђује приступ сопственој или другим одговарајућим библиотекама, а посебно организацијама које су специјализоване за испоруку у електронском облику уџбеника и других наставних и научних публикација.
- 12.11. Високошколска установа располаже простором који по величини и условима обезбеђује нормално обављање завршног испита, рад административног особља и смештај и рад на одржавању интегрисане рачунарске платформе за подршку учењу на даљину.
- 12.12. У циљу побољшања квалитета консултација, високошколска установа може да оснује консултационе центре географски удаљене од седишта установе који имају информационо-комуникациону основу интегрисану у систем за учење на даљину, стручну литературу и омогућавају практично вежбање.

# ДОПУНА СТАНДАРДА ЗА АКРЕДИТАЦИЈУ СТУДИЈСКИХ ПРОГРАМА У ОКВИРУ ОДРЕЂЕНОГ ОБРАЗОВНО-НАУЧНОГ, ОДНОСНО ОБРАЗОВНО-УМЕТНИЧКОГ ПОЉА

## ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКЕ НАУКЕ

### Стандард 5. Курикулум

За образовно-научно поље природно-математичких наука утврђују се посебне способности за акредитовани студијски програм, водећи рачуна о међународно прихваћеним компетенцијама за дату струку.

### Стандард 9. Наставно особље

Настава је организована тако да у групи за предавања на основним студијама има до 80 студената, у групи за вежбе до 25 студената и у групи за лабораторијске вежбе до 15 студената.

Настава је организована тако да у групи за предавања на дипломским студијама има до 25 студената, у групи за вежбе до 15 студената и у групи за лабораторијске вежбе до 10 студената.

Наставник мора да има најмање пет репрезентативних референци из образовно-научне области у којој изводи наставу на студијском програму, које укључују: монографије, књиге, прегледне чланке, научне и стручне радове, уџбеник, практикум или збирку задатака, патенте и софтверска решења.

### Стандард 10. Организациона и материјална средства

За образовно-научно поље природно-математичких наука обезбеђује се додатни лабораторијски простор за извођење експерименталне наставе, услови за наставу на терену и други услови у складу са потребама студијског програма и броја студената на предметима из којих се изводи експериментална настава.

## ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКЕ НАУКЕ

### Стандард 9. Наставно особље

За квалитетно извођење студијских програма у пољу друштвено-хуманистичких наука потребно је испунити нормативе у погледу броја студената по наставним групама, тако да је:

- величина групе за предавања на основним студијама за академско-општеобразовне и теоријско-методолошке предмете до 300 студената, а за научно-стручне и стручно-апликативне до 200 студената;
- величина групе за вежбе на основним студијама за академско-општеобразовне и теоријско-методолошке предмете до 50 студената, а за научно-стручне и стручно-апликативне до 30 студената;
- величина групе за предавања на дипломским студијама до 50 студената;
- величина групе за вежбе на дипломским студијама до 25 студената.

## МЕДИЦИНСКЕ НАУКЕ

### Стандард 5. Курикулум

Курикулум Студијског програма дипломских академских студија из одговарајућих научних области у оквиру образовног научног поља медицинских наука мора да садржи обавезно „језгро“

и могућности за специјалне студијске модуле. Специјални студијски модули треба да буду из предмета непосредно везаних за медицину, било да су лабораторијски или клинички, биолошки или бихејвиорални, оријентисани на истраживања или дескриптивни. Курикулум Студијског програма треба да садржи и изборне предмете.

#### **Стандард 6: Квалитет, савременост и међународна усаглашеност студијског програма**

Интегрисане академске студије првог и другог степена (студије медицине), за стицање академског и стручног звања „доктор медицине“, трају 6 година или 5.500 часова теоретске и практичне наставе, самосталног рада студената и праксе у здравственим установама у складу са Директивом 2005/36/ЕК Европског парламента и Савета Европе од 7. септембра 2005. о признавању професионалних квалификација у делу који се односи на докторе медицине.

Сврха Директиве 93/16 Европског савета је олакшање слободног кретања доктора медицине путем узајамног признавања примарних и специјалистичких квалификација држављана ЕЕА (европске економске регије).

#### **Стандард 9. Наставно особље**

Укупан број наставника мора да буде довољан да покрије укупан број часова наставе на студијским програмима које високошколска установа реализује, тако да наставник остварује просечно 120 часова годишње, односно 4 часа недељно. Максимално ангажовање по наставнику не може бити веће од 12 контакт часова недељно. У број часова улази ангажовање наставника на свим акредитованим студијским програмима, као и ангажовање наставника у оквиру здравствених специјалистичких студија (специјалистичке студије у складу са прописима о здравственој заштити) и студија ужих специјализација које су регулисане прописима о здравственој заштити.

Максималан број студената у групи за практичну наставу на претклиничким предметима је 10, а на клиничким је пет. Максималан број студената у групи за теоријску наставу је 80.

Научна способност наставника и сарадника вреднује се у складу са прописима којим се уређује образовање и научна делатност.

#### **Стандард 10. Организациона и материјална средства**

Лабораторије, односно наставне базе за извођење практичне наставе на претклиничким предметима капацитетом и величином одговарају броју студената који се уписују и специфичностима студија и наставних предмета, тако да капацитет не буде мањи од 20 % од укупног броја уписаних студената.

Клиничка обука студената захтева повезаност универзитета, тј. медицинских факултета са клиникама као партнерима у медицинском образовању.

Клиничке базе и клинички наставни капацитети морају да покривају одговарајуће клиничке предмете студијског програма. Високошколска установа у оквиру образовно-научног поља медицинских наука склапа уговоре о сарадњи којима се дефинишу одговорности сваке стране са сваком клиником коју користи као наставну базу.

### **ТЕХНИЧКО-ТЕХНОЛОШКЕ НАУКЕ**

#### **Стандард 4. Компетенције дипломираних студената**

Савлађивањем студијског програма студент стиче следеће опште и предметно-специфичне способности:

- пројектовања, организације и контроле производње;
- да самостално врши експерименте, врши статистичку обраду резултата, формулише и доноси закључке;
- да на одговарајући начин напише и да презентује резултате рада.

Студент стиче знања и вештине:

- за очување животне средине;
- за економично коришћење природних ресурса Републике Србије, у складу са принципима одрживог развоја.

У области биотехничких наука, студент стиче знање и вештине:

- за производњу здравствено безбедне хране;
- у подручју пољопривреде и шумарства за производњу биљних и животињских врста као живих организама.

### **Стандард 5. Курикулум**

Саставни део курикулума студијских програма за основне и мастер студије у области техничко-технолошких наука је стручна пракса и практичан рад у трајању од најмање 45 часова, која се реализује у одговарајућим научноистраживачким установама, у организацијама за обављање иновационе активности, у организацијама за пружање инфраструктурне подршке иновационој делатности, у привредним друштвима и јавним установама.

У области биотехничких наука, у подручју пољопривреде и шумарства, студенти током основних студија реализују радну праксу у трајању од најмање 45 часова, производну праксу у трајању од најмање 45 часова и технолошко-организациону праксу у трајању од најмање 45 часова.

### **Стандард 9. Наставно особље**

За квалитетно извођење студијских програма основних и дипломских академских студија у пољу техничко-технолошких наука потребно је да високошколска установа испуни нормативе у погледу броја студената по наставним групама. За основне студије величина групе за предавања је до 180 студената, групе за вежбе до 60 студената и групе за лабораторијске вежбе до 20 студената. За квалитетно извођење студијских програма дипломских студија величина групе за предавање је до 32 студента, групе за вежбе до 16 студената и групе за лабораторијске вежбе до 8 студената.

Репрезентативне референце наставног особља у техничко-технолошким наукама су: научни и стручни радови објављени у међународним и домаћим часописима, радови штампани у зборницима са научних и стручних скупова, монографије, уџбеници, прегледни чланак, збирка задатака, практикум, патенти, нови производи или битно побољшани постојећи производи, нове биљне врсте, нове врсте стоке и нове технологије.

### **Стандард 10. Организациона и материјална средства**

За извођење студијских програма морају бити обезбеђене одговарајуће наставно-научне базе, сопствене и у привреди.

Сопствене наставно-научне базе су: наставне лабораторије, научне и истраживачко-развојне лабораторије, технички центри и друге научне, истраживачко-развојне и иновационе јединице у саставу високошколске установе.

Наставно-научне базе у привреди су: институти, центри изузетних вредности, организације за обављање иновационе активности, организације за пружање инфраструктурне подршке иновационој делатности и предузећа за производњу хране, репроматеријала, опреме и услуга.

Наставне базе су опремљене потребном мерном, демонстрационом, рачунарском и информационо-комуникационом опремом за извођење наставних активности експерименталног, демонстрационог и симулационог карактера из свих предмета у оквиру група научностручних и стручно-апликативних предмета.

У области биотехничких наука морају бити обезбеђена одговарајућа огледна добра у поседу високошколске установе или по основу коришћења у закуп, укупне површине од најмање 100 ха обрадивог земљишта на којем се производе различите биљне врсте и узгајају различите врсте стоке, расадничка и семенарска производња, уз примену савремене технологије подржане квалитетном механизацијом сходно захтевима студијских програма. У подручју шумарства морају бити обезбеђена одговарајућа огледна добра у поседу високошколске установе или по

основу коришћења у закуп, укупне површине од најмање 1000 ха земљишта, на којем се узгајају различите врсте шумских састојина, производња семена и расадничког материјала уз примену савремене технологије, подржане квалитетном механизацијом.

Садржаји на огледним добрима одговарају захтевима студијских програма који се реализују у високошколској установи.

## УМЕТНОСТ

### Стандард 5. Курикулум

Основна изборност уметничких студија уграђена је у главни предмет.

Структура студијског програма на основним академским студијама у пољу уметности садржи следеће групе предмета изражене у ЕСПБ бодовима, тако да су:

- уметничке групе предмета заступљене од 50 % до 60 %;
- теоријско-уметничке групе предмета заступљене од 30 % до 40 %;
- друштвено-хуманистичке групе предмета заступљене од око 10 %.

Структура студијског програма на основним струковним студијама у пољу уметности садржи следеће групе предмета изражене у ЕСПБ бодовима, тако да су:

- уметничке групе предмета заступљене око 40 %;
- теоријско-уметничке групе предмета заступљене око 20 %;
- стручно-апликативне групе предмета заступљене око 30 %;
- друштвено-хуманистичке групе предмета заступљене око 10 %.

Број ЕСПБ бодова који одговара изборним предметима на једном студијском програму је:

- на основним студијама најмање 5 %;
- на дипломским студијама око 10 %;
- на докторским студијама око 20 %.

### Стандард 9. Наставно особље

Настава на високошколским установама у пољу уметности се изводи као:

- индивидуална;
- групна;
- колективна.

Организација наставе базира се на сва три начина извођења наставе, у зависности од врсте и природе предмета.

Величина групе код групне наставе, у зависности од врсте и природе предмета, јесте од 2 до 20 студената.

Колективна настава организује се за групу до 300 студената.

Максимално ангажовање по наставнику не може бити веће од 12 контакт часова недељно.

Недељно и годишње оптерећење сарадника условљено је специфичностима студијског програма, задужењима сарадника и његовим звањем утврђеним општим актом високошколске установе.

Репрезентативне референце за образовно-уметничку област музичке уметности су:

- уметничка дела из области музике (композиторско стваралаштво) изведена на концертима у земљи и иностранству;
- уметничка дела из области музике изведена на фестивалима у земљи и иностранству;
- концерти и оперске представе у земљи и иностранству (извођачка делатност);
- концерти и оперске представе на фестивалима у земљи и иностранству;
- мајсторски курсеви и семинари у земљи и иностранству;

- учешће на музичким такмичењима у земљи и иностранству;
- учешће у раду жирија на музичким такмичењима у земљи и иностранству;
- награде и признања за уметнички рад;
- објављена теоријска или уџбеничка дела у земљи и иностранству (књиге и стручна периодика).

Репрезентативне референце за образовно-уметничку област драмске и извођачке уметности су:

- јавно извођење уметничког дела у редовном приказивању у јавности;
- јавно извођење уметничког дела на смотрама и фестивалима;
- комерцијална реализација уметничког дела;
- учествовање или вођење посебних уметничких курсева, семинара или мајсторских радионица у земљи и иностранству;
- учешће у раду жирија на домаћим и страним фестивалима;
- награде и признања за уметнички рад у земљи и иностранству;
- објављена теоријска или уџбеничка дела у земљи и иностранству (књиге и стручна периодика).

Репрезентативне референце за образовно-уметничку област ликовне и примењене уметности и дизајна су:

- јавно излагање уметничког дела на самосталним изложбама;
- јавно излагање уметничког дела на колективним жирираним изложбама и манифестацијама;
- комерцијална реализација уметничког дела;
- учествовање или вођење посебних уметничких курсева, семинара или мајсторских радионица у земљи и иностранству;
- учешће на домаћим или међународним конкурсима уметничких дела;
- учешће у раду жирија на домаћим и страним изложбама, конкурсима и манифестацијама;
- награде и признања за уметнички рад у земљи и иностранству;
- објављена теоријска или уџбеничка дела у земљи и иностранству (књиге и стручна периодика).

Референце за област наука о уметностима се утврђују у складу са стандардима који важе за област науке.

#### **Стандард 10. Организациона и материјална средства**

За извођење студијског програма обезбеђен је одговарајући простор за извођење наставе са најмање 5 м<sup>2</sup> нето простора по студенту.

За извођење студијског програма обезбеђени су потребни посебни простори у зависности од специфичности уметничке области: радионице, лабораторије, простор за изложбе, концертна дворана, тонски и оперски студио, позоришна сала, сала за пројекције филмова, ТВ студио и сл.

За извођење студијског програма обезбеђена је потребна опрема за савремено извођење наставе, у зависности од специфичности уметничке области.